

BAITURSYNULY
UNIVERSITY

«АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ
АТЫНДАҒЫ ҚОСТАНАЙ Өңірлік
УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

ҚМПИ ЖАРШЫСЫ

КӨПСАЛАЛЫ
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ
МНОГОПРОФИЛЬНЫЙ
НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

№ 1

2024

ISSN 2310-3353

PUBLISHINGS
K S P I

Қ М П И
ЖАРШЫСЫ

ВЕСТНИК
К Г П И

2024 ж., қаңтар, №1 (73)
Журнал 2005 ж. қаңтардан бастап шығады
Жылына төрт рет шығады

Құрылтайшы: *Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті*

Бас редактор: *Қуанышбаев С. Б.*, география ғылымдарының докторы, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы ҚӨУ, Қазақстан.

Бас редактордың орынбасары: *Жарлығасов Ж.Б.*, ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы ҚӨУ, Қазақстан.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ

Әлімбаев А.Е., философия докторы (PhD), А.К. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты, Қазақстан.

Емин Атасой, PhD докторы, Улудаг университеті, Бурса қ., Түркия.

Зоя Микниене, докторы, (PhD) Литва денсаулық туралы ғылым университеті, Каунас қ., Литва Республикасы.

Качев Д.А., философия ғылымдарының кандидаты, тарих магистрі, «Челябі мемлекеттік университеті» ЖББ ФМБББМ Қостанай филиалы, Қазақстан.

Ксембаева С.К., педагогика ғылымдарының кандидаты, «Торайғыров университеті» КЕАҚ, Қазақстан.

Лина Анастасова, әлеуметтану ғылымдарының докторы, Бургас еркін университеті, Бургас қ., Болгария.

Медетов Н.А., физика-математика ғылымдарының докторы, «Ш. Уалиханов атындағы Көкшетау университеті» КЕАҚ, Қазақстан.

Мишулина О.В., экономика ғылымдарының докторы, «Челябі мемлекеттік университеті» ЖББ ФМБББМ Қостанай филиалы, Қазақстан.

Соловьев С.А., биология ғылымдарының докторы, Новосібір мемлекеттік экономика және басқару университеті, Ресей.

Скоруходов Д.М., техника ғылымдарының кандидаты, «Ресей мемлекеттік аграрлық университеті – К.А. Тимирязев атындағы Мәскеу ауыл шаруашылық академиясы» ЖББ ФМБББМ, Ресей.

Сычева И.Н., ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, «Ресей мемлекеттік аграрлық университеті – К.А. Тимирязев атындағы Мәскеу ауыл шаруашылық академиясы» ЖББ ФМБББМ, Ресей.

Ташев А.Н., экология бойынша биология ғылымдарының кандидаты, орман шаруашылығы университеті, София қ., Болгария.

Уразбоев Г.У., физика-математика ғылымдарының докторы, Ургенч мемлекеттік университеті, Өзбекстан.

Тіркеу туралы куәлік №5452-Ж
Қазақстан Республикасының ақпарат министрлігімен 17.09.2004 берілген.
Мерзімді баспа басылымын қайта есепке алу 07.11.2023 ж.
Жазылу бойынша индексі 74081

Редакцияның мекен-жайы:

110000, Қостанай қ., Байтұрсынұлы к., 47
(Редакциялық-баспа бөлімі)
Тел.: 8(7142) 51-11-76

© Ахмет Байтұрсынұлы атындағы
Қостанай өңірлік университеті

№1 (73), январь 2024 г.
Издается с января 2005 года
Выходит 4 раза в год

Учредитель: *Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы*

Главный редактор: *Куанышбаев С.Б.*, доктор географических наук, КРУ имени Ахмет Байтұрсынұлы, Казахстан.

Заместитель главного редактора: *Жарлығасов Ж.Б.*, кандидат сельскохозяйственных наук, КРУ имени Ахмет Байтұрсынұлы, Казахстан.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Алимбаев А.Е., доктор философии (PhD), Евразийский гуманитарный институт имени А.К.Кусаинова, Казахстан.

Емин Атасой, доктор PhD, Университет Улудаг, г. Бурса, Турция.

Зоя Микниене, доктор (PhD), Литовский университет наук здоровья, г. Каунас, Республика Литва.

Качеев Д.А., кандидат философских наук, магистр истории, Костанайский филиал ФГБОУ ВО «ЧелГУ», Казахстан.

Ксембаева С.К., кандидат педагогических наук, НАО «Торайгыров университет», Казахстан.

Лина Анастасова, доктор социологии, Бургасский свободный университет, г. Бургас, Болгария.

Медетов Н.А., доктор физико-математических наук, НАО «Кокшетауский университет им. Ш.Уалиханова», Казахстан.

Мишулина О.В., доктор экономических наук, Костанайский филиал ФГБОУ ВО «ЧелГУ», Казахстан.

Соловьев С.А., доктор биологических наук, Новосибирский государственный университет экономики и управления, Россия.

Скорыходов Д.М., кандидат технических наук, ФГБОУ ВО РГАУ-МСХА имени К.А. Тимирязева, Россия.

Сычева И.Н., кандидат сельскохозяйственных наук, ФГБОУ ВО РГАУ-МСХА имени К.А. Тимирязева, Россия.

Ташев А.Н., кандидат биологических наук по экологии, Лесотехнический университет, г. София, Болгария.

Уразбоев Г.У., доктор физико-математических наук, Ургенчский государственный университет, Узбекистан.

Свидетельство о регистрации № 5452-Ж
выдано Министерством информации Республики Казахстан 17.09.2004 г.
Переучёт периодического печатного издания 07.11.2023 г.
Подписной индекс 74081

Адрес редакции:

110000, г. Костанай, ул. Байтұрсынұлы, 47
(Редакционно-издательский отдел)
Тел.: 8(7142) 51-11-76

KOZHANULY, M.

ABOUT ONOMASTIC NAMES IN KAZAKH ORATORICAL WORDS

The article deals with one of the spheres of oral folk literature – oratory, based on the views of domestic scientists, within the framework of Kazakh onomastics.

Initially, it is the populace themselves who speak the oratorical words, and it is they who have upheld and transmitted them to future generations as their bearers. Embedded within the collective consciousness are the enduring images forever preserved: orator Syrym, Tole bi, Aiteke bi, Kazybek bi, etc. By focusing on words, bi-orators can recognize the subtleties of names in the onomastic space.

The author focuses on the fact that onomastic names are more common in an oratorical dispute than in an oratorical dedication (arnau), reflection (tolgau), primarily in the context of an oratorical dispute, as well as some types of oratorical words.

The intricate and artistic world of folk oral literature suggests a comprehensive examination of onomastic names found in Kazakh oratorical expressions. These names can be thoroughly studied within the framework of Kazakh onomastics. Oratorical speech is considered a type of onomastic term, specifically an ideonym, viewing it as a rhetorical name.

Key words: *oratorical words (rhetoric), rhetorical name, types of oratorical words: oratorical dedication (arnau), reflections (tolgau) and dispute, types of oratorical dispute, Kazakh generic names.*

ӘОЖ 82.0 (574)

Оспанұлы С.,

Ақын, Халықаралық «Алаш»

әдеби сыйлығының лауреаты,

Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай

өңірлік университетінің профессоры,

Мырзағалиева К.,

филология ғылымдарының кандидаты,

Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай

өңірлік университетінің профессоры,

Қазақстан, Қостанай

КӨРІКТІ ЖАННЫҢ КӨРКЕМ ЖЫРЛАРЫ

Түйін

Кім-кімнің де туған жерінің табиғатына тартып туатыны қазір ақиқатқа айналып келеді. «Арқаның кербез сұлу Көкшетауы» деп жырлаған Арқаның арқалы ақыны Сәкен Сейфуллин, Кеңес Одағының батыры, ғалым Мәлік Ғабдуллин, ақын, Мемлекет қайраткері Кәкімбек Салықов, Қазақстанның Халық жазушысы Сәкен Жүнісов қандай келбетті, бет-пішіндері де, жандары да сұлу адамдар еді ғой. Сол сияқты «О, Көкшем, сері Көкшем», деп тебіренген Марфуға Бектемірова да көрікті болатын.

Кілт сөздер: *өмір, өлең, туған жер, поэзия, ақын, руханият.*

1 Кіріспе

Кім-кімнің де туған жерінің табиғатына тартып туатыны қазір ақиқатқа айналып келеді. «Арқаның кербез сұлу Көкшетауы» деп жырлаған Арқаның арқалы ақыны Сәкен Сейфуллин, Кеңес Одағының батыры, ғалым Мәлік Ғабдуллин, ақын, Мемлекет қайраткері Кәкімбек Салықов, Қазақстанның Халық жазушысы Сәкен Жүнісов қандай келбетті, бет-пішіндері де, жандары да сұлу адамдар еді ғой. Сол сияқты «О, Көкшем, сері Көкшем», деп тебіренген Марфуға Бектемірова да көрікті болатын.

М. Бектемірова алғашқы өлеңдерімен-ақ оқушыларын баурап, сері Көкшесіндей жүректеріне жол таба білді. Бұл – жырларының сыршылдығы, інжу-маржандай кіршіксіз тазалығы, шынайылығы. Көрікті қыздың жырларының да көрікті болуы заңды да сияқты.

Өйткені «поэзия- көрікті қыз жүзінің ұялшақ, албырт қызғылты, теңіздей көгілдір, аспандай тұңғық көзінің ынтықтық сәулесі, әйтпесе оның қара көзіндегі өткір от, мәрмәр иығына төгілген бұйра шашының толқыны, торғын кеудесінің демігіп тыныстауы, күміс үнінің гармониясы, сиқырлы сөзінің музыкасы, тал бойы, сұңғақ сымбатының мінсіз мүшелері, сұлу қозғалысының ғажайып сиқыры...[1; 251.].

Мөлдір бота көзі жаудыраған,
Құшағын қуанышпен жайды маған.
Айналдым, Айнакөлім, кербез көлім,
Сері аға Сәкен сынды айнымаған,-
десе, Айнакөлінде отырған сері Сәкен көз алдыға келеді.
Сұлудың сұлуы ең Көксеңгір,
Мәңгілік көгерген көһктем бұл.
Кеудеде бұлақ боп ағылсын,
Төсінде Марфуғаң төккен жыр.

Тамызда тамылжыр өлкеміз,
Сағымы шайқалған көл- теңіз.
Ғашық боп қаларың күмәнсіз,
Көксеңгір даласын көрсеңіз.

Көзінде жататын терең мұң,
О, менің Зерендім, Зерендім.
Өзінде біраз жыл қонақ боп,
Инжуін терген ем өлеңнің,-

дейді. Кедір-бұдырсыз Көкшенің тастан-тасқа секіріп аққан ақ бұлағындай өлең жолдарынан ақын қыздың туған жеріне деген махаббатын аңғару қиын емес. Зеренді – жер жанаты, ер қанаты, батыр, ғалым ағамыз Мәлік Ғабдуллин туған аяулы мекен. Зерендіге де, Мәлік ағамызға да көрген жанның ғашық боп қалары күмәнсіз. Тіпті Көкшеде туған жанның көңілі – көктем, жаны- жаз, ақын болмауы да мүмкін емес сияқты.

2 Материалдар және әдістер

Мақаланы жазу барысында керекті деректер жинақталып, ақынның өлеңдеріне әдеби талдау жұмыстары жүргізілді.

3-4 Нәтижелер мен талқылау

Оның әр тасы інжу, өзен- көлі – айна, өлең- жыр. Марфуғаның туып-өскен жері Көкшенің Шортандысы, Көрнекті деп аталады. Көрнекті десе, көрінекті, көрген кісінің көңілін аспандатып, шабытын шақыратын сұлу мекен.

Туған жерім,
Жаныма төксе бір нұр,
Талпынады төсіне өскелі гүл.
Ұшып өткен қанатты жылдарыммен
Жыр сыйлаймын өзіңе, Көкшеғұмыр.

Көкшеғұмырдың нәзік гүлі Марфуға, Көкшеғұмырда «ұшып өткен қанатты жылдары» қанатты жырларына айналды. Туған жері жанына нұр шуағын ұялатқан ол сұлу-Көкшеғұмыр кешті.

Бұлтсыз шақта жаздың күні
Көз тартады сұңғақ тау.
Ақын қыздың аз ғұмыры
Талайларға жұмбақтау.

Жұмбақтары – өлеңдерінде. Өзі бұл өмірден ертерек өтетінін сезгендей, «Ақын қыздың аз ғұмыры» дейді. Сол аз ғұмыры мәнді де, сәнді болды. «Жырларын оқырмандары жүректеріне басты», «Көктемі- ғажап, көктемі- жақұт» болды. Өлеңге айналған қысқа

көктеміне «Көктем-ау, көктем, рақмет саған, рақмет саған, рақмет!»,- деп алғысын жаудырып кетті. Марфуға ғұмыры – шуақты көктем- ғұмыр десе де болады.

Көктемгі жауған жауындай,
Өтті де кетті-ау жас шағым.

Мен үшін қымбат қас-қағым,-

дейді ғұмырдың қысқалығын түсініп, қас-қағым сәтін бағалаған ақын қыз.

«Адамзаттың ғұмыры ғарыштық өлшеммен 2,5 минут қана екен. Қазақ халқы «Көзді ашып -жұмғанша», «Қас пен көздің арасында» деп уақытқа дәл баға берген»[2].

Сол бір қас-қағымдарда алғашқы өлеңдері «Жыр тәңірі», «Тың тынысы», «Көңіл әуендері», «Арман қанатында», «Қарлығаш» ұжымдық жыр жинақтарына енсе, кейін «Жанары жәудір дүние», «Айдыным менің», «Ғашық жүрек», «Еңлік гүл», «Тобылғы түн», «Қызғалдақ-ғұмыр», «Озера души» кітаптары жарық көріп үлгірді, «Мойныңды бұршы асқағым» (Қас-қағым) өлеңіне композитор Қалибек Деріпсалдин әдемі ән шығарды, ол ән бұл күнде халық аузында.

Іздеушісі жоқтықтан әлі жарыққа шықпай жатқан тұлғаларымыз жетерлік, олардың көбі кешегі Алаш қайраткерлері. Артында іздеуші болғанға не жетсін?!

Астанадағы Марфуға тұрған үйдің қабырғасына ескерткіш тақта орнатылуы, Еркеғали Рахмадиев атындағы Мемлекеттік академиялық филормония залында ақын қызды еске алуға арналған «Аққуым, менің қайдасың?» атты шығармашылық кеш, туғанына 65 жыл толуына байланысты «Қазақ лирикасы және Марфуға Бектемірова поэзиясы» тақырыбында халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция өтуі, кітаптарының жарық көруі – бірінші, Марфуғаның талантына байланысты болса, екінші қозғаушы күш – жары Есенгелді.

Есенгелді Сүйінов – Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі, Қазақстан Журналистер одағының лауреаты, Қазақстанның еңбек сіңірген журналисі, бірнеше жинақтары жарық көрген, Ресей Жазушылар одағы «Василий Шукшин» алтын медалінің иегері, облыстық, республикалық конкурстардың жүлдегері. Бұл күнде проза саласында жемісті еңбек етіп жүр. «Жалын» әдеби- көркем журналы жариялаған конкурста «Түсімде көрген қыз» әңгімесі академик жазушы Ғабит Мүсірепов атындағы сыйлыққа ие болды.

Жоғарыда айтылған конференцияда Лев Гумелев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің профессоры, филология ғылымдарының докторы Жанат Аймұхамбет «Марфуға Бектемірованың поэзиясы» атты баяндамасында: «Марфуға Бектемірова қазақ поэзиясына нәзіктік пен биязылық әкелді.

Тазалық, шынайылық пен адалдық – оның өлеңдерінің басты арқауы. Ол көгілдір аспанмен, жымындаған жұлдыздармен сырласып, жаны биіктерге қалықтап жүретін. Бірақ арманшыл қыз күнделікті тіршіліктің сан қырлы жақтарына үніліп, өмірдің терең мән-мағынасын суреттеді. Жаңа ғана бұр жарған гүлдердің жайнаған әдемілігі, құстардың сайрауы, жапырақтардың сыбдыры ақын назарынан тыс қалған емес. Ол өмірді сүйді»,- деген еді.

Марфуғаның махаббаты – Өмір, Өлең, өзі туып- өскен Көкше табиғаты, Көкшенің ақын ұлы. «Арқа жақта елеусіздеу жыр жазып, Аспан жақты аңсап жүрген бір қыз бар»,- деп өзі айтқандай, аспан әлемі, жұлдыздар! Сол «аспан жақты аңсаған» арманшыл қыз жұлдызға айналған ақын қыздардың шоқ жұлдызына қосылды.

*Қанша сүйіп, қанша рет көрем сені,
Көкше, Көкше – төгілген өлең селі.
Ақында не арман бар «Кербез сұлу...
Арқаның Көкшетауы» деген сені.
Ғашық қып қойдың жаным туғанымнан,
Толқындай көліңдегі тулады да ән.
Сұлу боп кетеді екен көріктеніп,
Мойынын киіктер де мұнда бұрған.*

М. Бектемірованың ақындығы жайында талантты ақын, Халықаралық «Алаш» әдеби сыйлығының лауреаты, «Құрмет» орденінің иегері Баян Бекетова құрбысының жанының да, тәнінің де сұлулығын суреттеп, туған жері Көкшесіне тартып туғанын айтып: «Ақындық жолы – ауыр жол», «Ақындықтың басы – бейнет, аяғы – азап» екені ежелден белгілі,-дейді.- Ал мұндай азабы мен «ғажабын» қатар тосқан ақындық жолға жүрек жұтқандар ғана баратын шығар. Марфуға ақын осы жолға қатарластары сияқты өз еркімен барды. Бірақ ешкім мен атым шыққан ақын бола қояйын деп бармайтыны да белгілі ғой.

Өлең деген – кейде асау өзендей алабұртқан, кейде көз жасындай мөлтендеген пәк әлем. Осы әлемге жан дүниеңмен ғашық болып, өлеңді өлердей сүйгендер, өмірім деп түйгендер ғана бұл сұлу да пәк әлемге бет түзейді деп ойлаймын. Марфуғаның ең біріншіден өлеңге, сұлулыққа өлердей ғашық болуы да бәлкім содан шығар?![3].

Ақынның бақыты – өлеңі, өлеңінің өмірлі болуы:

Толассыз ой ағылсын миымдағы,
Жан емен болар деген бұйырғаны.
Кеудемде өзенім бар «Өлең» деген,
Керек маған теңізге құйылғаны.

Халқы ардақтап, өлеңдерін оқып, жақсы пікірлер айтып жатқаны –
Марфуғаның өзен-өлеңдерінің теңізге құйып жатқаны!

Ақындық – ой азабы, ақындық – бақыт. Ақынның бақыты да, соры да сезімталдығы.

Ол бар адамзатқа бақыт тілеп, жанын-тәнін бөліп беруге бар.

Өзгелердің қайғы-мұңын көтеріп, өз отына өзі өртеніп кететіні де содан.

Мен бақытты көрем күнде жанымнан,
Адамдардың құшағынан сағынған.
Жолықтырам ойда жоқта кештерде,
Махаббаттың гүл жазира бағынан.
Төгілетін күндей бөбек тілінен,
Қалықтаған аққу құстың үнінен.
Мен бақытты көрем жұлдыз жүзінен,
Туған жердің маужыраған түнінен.

* * *

Көзін ашты көкжиегім көгілдір,
Кәне, жаным, тәтті әуенді төгілдір.
Жан дүнием қанат қомдап желпінді,
О, дариға, қандай тәтті өмір бұл?!

Ақындықтың не екенін бірер сөзбен айтып жеткізу қиын. Ақындық – сезімталдық, байқағыштық. «Біреудің кісісі өлсе қаралы ол», - деп Абай айтқандай, ақындық өзгенің қуанышы мен қайғысына ортақтасып, өз қуанышы мен қайғысындай сезіне білу, жан біткенге жанашырлық:

Ата, жаным, айрылмашы қуаттан,
Су әкеліп сусындатам бұлақтан,
Мен болайын қолыңдағы таяғың,
Күй болайын көкірегінді жұбатқан.

Ақынға қойылар талап көп. Сыншы Сағат Әшімбаев: «Ақын – ол да ең алдымен жұмыр басты адам», - дей келіп, азаматтықтың шын мәніндегі озық үлгісін көрсете білген ақынның бағы жанатынын айтып: «Сондай азамат ақын әмәнда алмас сөзді алдаспан қару ретінде пайдаланып, өмірдегі, адам мінезіндегі, күнделікті тіршіліктегі жамандық атаулымен жағаласып өтеді» [4;92]-дейді.

5 Қорытынды

Қазір адамгершіліктен гөрі ақшагершілік өршіп, ұлттық құндылықтарымызды ардақтаудан алшақтап бара жатқанымыз жасырын емес. Тәуелсіздігімізді алғанымызға отыз жылдан асып бара жатса да Ана тілін білмейтіндер, онысын өзіне ұят санамайтындар аз емес. Рухани дүниемізден қарын қамы көбірек ойландыратын заман туып келеді. Ішкен-жегеніне, қымбат тонға оранғанына мәз тоғышарлар көбейді. Бұл көлеңкелі жақтарымыз бұрын да болған, бола беретін шығар?! Осындай кісілігінен кісімсуі басым әйел жайында:

Кімге керек жасырып құлпырғаның?
Тон ішінде білемін кім тұрғанын.
Сезбейсің-ау, сезбейсің ел басына
Туған тілді қорғайтын күн туғанын,-

дейді Марфуға.

Сыртың жылтырағанымен, ішің тазармайды! Ұлы Абай: «Біздің екі тамағымыз бар-бірі көзге көрінетін, бірі – көзге көрінбейтін», -дейді. Көзге көрінбейтіні-рухани байлығымыз. Руханяттан алшақтау- адамгершіліктен алшақтау, адамгершіліктен алшақтау – арсыздыққа апарары анық.

Сондықтан Марфуға:

Адалдық қыл көпірдің ұшында тұр,
Қарғалар қарқ-қарқ етіп ұшып жатыр.
Шортандар шортан болып туламай-ақ,
Торына қу мансаптың түсіп жатыр,-

дейді. Бұл төрттағандар сыршыл ақынның шеберлігін, сыншылдығын да аңғартады.

Әдебиеттер тізімі

1. Қабдолов З. Тандамалы шығармалар. – Алматы: «Жазушы», 1983.
2. Жаппасұлы Е. «Мен айға ғашық ақынмын...» // Қазақ әдебиеті, 22 желтоқсан, 2023.
3. Бекетова Б. «Мен деген өлең жазған періштемін...» // Қазақ әдебиеті, 29 желтоқсан, 2023.
4. Әшімбаев С. Ақын жайын жабырқатқан жайлар. Абай тағылымы. – Алматы: «Жазушы», 1986.

ОСПАНУЛЫ, С., МЫРЗАГАЛИЕВА, К. ПРЕКРАСНЫЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ КРАСИВОЙ ДУШИ

В настоящее время каждый рождается с тягой к природе родного края, и это становится реальностью. Сакен Сейфуллин, поэт Арка, исполнивший «Прекрасная Арка Кокшетау», герой Советского Союза, учёный Малик Габдуллин, поэт, государственный деятель Какимбек Салыков, народный писатель Казахстана Сакен Жунисов были прекрасными людьми с прекрасными лицами и душой. Точно так же была красива Бектемирова Марфу, которая говорила «Ой, Кокшем, настоящий Кокшем».

Ключевые слова: жизнь, песнь, родная земля, поэзия, поэт, духовность.

OSPANULY, S., MYRZAGALIYEVA, K. FINE PIECES OF WORK OF A BEAUTIFUL SOUL

In today's world, there is an innate desire in everyone towards the nature of their homeland, and this desire is becoming increasingly evident. Figures like Saken Seifullin, an admirer of Arka (steppe), renowned for his poetic work “The beauty of Kokshetau Arka”, Malik Gabduullin, a distinguished scientist and poet, Kakimbek Salykov, a state figure, and Saken Zhunisov, a national poet, were all remarkable individuals with both outward beauty and depth of soul. Likewise, Marfa Bektemirova's beauty, who once said: “Oi, Kokshem, a Kokshem”.

Key words: life, song, homeland, poetry, poet, spirituality.

МАЗМҰНЫ

ГУМАНИТАРЛЫҚ ЖӘНЕ ӨНЕР ҒЫЛЫМДАРЫ

Абильмаликов, К.К., Сержан, Ш., Құрманязов, Ы.С. Ботай-Терсек тарихи-мәдени қауымдастығы: ортақ сипаттамалары 3

Бекбосынова, А.Х., Алдабергенова, Ж.Ж. Ә.Нұршайықовтың «Махаббат, қызық мол жылдар» романындағы «Махаббат» концептісі 10

Безаубекова, А.Д., Амиргалиева, Е.С., Қайырғали, Д.А. Тілдердің шығуы мен дамуы және олардың өзара әсерлері 14

Безаубекова А.Д., Атығай, Ш.С., Шахметова, М.А. Тілдердің шығу тегі, туыстығы (генеологиялық) жағынан топтастырылуы 19

Бекбосынова, А.Х., Исмагамбетова, Ж.Б. Ғабит Мүсіреповтің «Ұлпан» романындағы мақал-мәтелдердің қолдану ерекшелігі 23

Бекбосынова, А.Х., Куанышбаева, Г.Ш. С. Мұратбеков шығармаларындағы «Соғыс» концептісі..... 27

Бекбосынова А.Х., Омарова Д.К. Б. Сокпақбаевтың «Өлгендер қайтып келмейді» романындағы мақал-мәтелдердің қолданыс ерекшелігі 31

Есіркепова, К.Қ., Артықбай, И.Б., Акрамова, М.Ж. Тахауи Ахтанов «Қаһарлы күндер» романындағы «Соғыс» концептісі..... 37

Есіркепова, К.Қ., Елепай, А.А., Укенов, Т.М. Ғ. Мүсірепов «Ұлпан» романындағы «Қазақ бейнесі» концептісі 43

Қожанұлы, М. Қазақтың шешендік сөздеріндегі ономастикалық атаулар хақында 48

Оспанұлы, С., Мырзағалиева, К. Көрікті жанның көркем жырлары 57

ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ҒЫЛЫМДАРЫ

Абдулин, Ж.К., Тастанов, М.Г., Жоғары оқу орынында оқу процесінде студенттің өзіндік жұмысының рөлі 62

Жақып, А.А., Қабден, Қ.Ж., Нурмуханбетова Н.Н., Сергазина С.М., Острецова И.Б. Жалпы білім беретін мектептерде химия сабақтарында «case-study» әдісін қолдану аясында кәсіби құзыреттілігін арттыру 66

Жаппасова, К.А., Тастанов, М.Г. Электрондық білім беру ресурстарын пайдалану әдістемесі 74

Казиева, Г.Н., Тастанов, М.Г. Оқыту әдістерін дамыту бағыттары және физика сабағын оқытуға тәжірибеге бағытталған тәсіл..... 79

Орманова, Г.К., Ораз, А.Д. Орта мектепте «Ядролық физика» бөлімін оқытуда оқушыларды ғылыми-зерттеу іс-әрекетіне баулуда инновациялық тәсілдердің ролі 85

ӘЛЕУМЕТТІ ҒЫЛЫМДАР

Есионова, А.Н., Steam оқыту жүйесі арқылы оқушылардың зерттеу қызметін ұйымдастыру 89

Жигалова, Н.Г., Цыганова, А.Е., Қалалық ортамен танысу үшін квест технологиясы қолдану..... 94

Калкашев, С.Г., Абдиманапов, Б.Ш., Аяпбекова, А.Е., Нурханов, М.А., Гордеева, З.И. География пәнінде критериалды бағалау үдерісінің тиімді болуындағы саралау 101

Коваль, А.П., Баяндин, М.А., Өндірістік жаракаттану деңгейі және Қазақстан Республикасындағы өндірістегі жазатайым оқиғалардан сақтандыру жүйесі 110

БІЗДІҢ АВТОРЛАР 117

АВТОРЛАРДЫҢ НАЗАРЫНА 126

СОДЕРЖАНИЕ

ГУМАНИТАРНЫЕ НАУКИ И ИСКУССТВО

<i>Абильмаликов, К.К., Сержан, Ш., Курманиязов, Ы.С.</i> Ботайско-Терсекская историко-культурная общность: общие характеристики.....	3
<i>Бекбосынова, А.Х., Алдабергенова, Ж.Ж.</i> Концепт «Любовь» в романе А.Нуршаихова «Махаббат, кызык мол жылдар»	10
<i>Безаубекова, А.Д., Амиргалиева, Е.С., Қайыргали, Д.А.</i> Происхождение и развитие языков и их взаимные эффекты.....	14
<i>Безаубекова А.Д., Атығай, Ш.С., Шахметова, М.А.</i> Группировка языков по происхождению, родству (генеологическому)	19
<i>Бекбосынова, А.Х., Исмагамбетова, Ж.Б.</i> Специфика употребления пословиц и поговорок в романе Габита Мусрепова «Улпан»	23
<i>Бекбосынова, А.Х., Куанышбаева, Г.Ш.</i> Концепт «Война» в творчестве Муратбекова	27
<i>Бекбосынова А.Х., Омарова Д.К.</i> Особенность использования пословиц в романе Б. Сокпакбаева «Мертвые не возвращаются».....	31
<i>Есіркепова, К.К., Артықбай, И.Б., Акрамова, М.Ж.</i> Концепт «Война» в романе Тахауи Ахтанова «Суровые дни».....	37
<i>Есіркепова, К.К., Елепай, А.А., Укенова, Т.М.</i> Концепция «Образ казаха» в романе Г. Мусирепова «Улпан».....	43
<i>Қожанұлы, М.</i> Об ономастических именах в казахских ораторских словах.....	48
<i>Оспанұлы, С., Мырзағалиева, К.</i> Прекрасные произведения красивой души.....	57

ЕСТЕСТВЕННЫЕ НАУКИ

<i>Абдулин, Ж.К., Тастанов, М.Г.</i> Роль самостоятельной работы студента в процессе обучения в вузе.....	62
<i>Жақып, А.А., Қабден, Қ.Ж., Нурмуханбетова Н.Н., Сергазина С.М., Острецова И.Б.</i> Повышение профессиональной компетентности в рамках применения метода «case-study» на уроках химии в общеобразовательных школах.....	66
<i>Жаппасова, К.А., Тастанов, М.Г.</i> Методика использования электронных образовательных ресурсов	74
<i>Казиева, Г.Н., Тастанов, М.Г.</i> Направления развития методов обучения и практический подход к преподаванию урока физики	79
<i>Орманова, Г.К., Ораз, А.Д.</i> Роль инновационных методов в привлечении к научно-исследовательской деятельности обучающихся при обучении «Ядерная физика» в средней школе	85

СОЦИАЛЬНЫЕ НАУКИ

<i>Есионова, А.Н.</i> Организация исследовательской деятельности школьников через систему stem обучения	89
<i>Жигалова, Н.Г., Цыганова, А.Е.</i> Использование квест-технологии для ознакомления с городской средой	94
<i>Калкашев, С.Г., Абдиманапов, Б.Ш., Аяпбекова, А.Е., Нурханов, М.А., Гордеева, З.И.</i> Дифференциация эффективного использования системы критериального оценивания по предмету география	101
<i>Коваль, А.П., Баяндин, М.А.</i> Уровень производственного травматизма и система страхования от несчастных случаев на производстве в Республике Казахстан.....	110

НАШИ АВТОРЫ	120
--------------------------	-----

ИНФОРМАЦИЯ ДЛЯ АВТОРОВ	129
-------------------------------------	-----

CONTENT

HUMANITIES AND ARTS

Abilmalikov, K.K., Serzhan, Sh., Kurmaniyazov, Y.S. Botai-Tersek historical and cultural community: general characteristics..... 3

Bekbosynova, A.Kh., Aldabergenova, Zh. Zh. Concept «Love» in the novel «Makhabbat, kyzyk mol zhyldar» by A. Nurshaihov 10

Bezaubekova, A.D., Amirgalieva, Y.S., Kayyrgali, D.A. The origin and development of languages and their mutual effects..... 14

Bezaubekova, A.D., Atygai, Sh.S., Shakhmetova, M.A. Grouping of languages by origin, relationship (genealogical)..... 19

Bekbosynova, A. Kh., Ismagambetova Zh.B. The specifics of the use of proverbs and sayings in Gabit Musrepov's novel «Ulpan» 23

Bekbosynova, A.Kh., Kuanyshbaeva, G.Sh. The concept of «War» in Muratbekov's works 27

Bekbosynova, A.Kh., Omarova D.K. Specificity of the use of proverbs in B. Sokpakbaev's novel «The dead do not return» 31

Yessirkerova, K.K., Artykbay, I.B., Akramova, M.Zh. The concept of «War» in Takhaui Akhtanov's novel «Kakharly kunder» 37

Yessirkerova, K.K., Yelepay, A.A., Ukenova, T.M. The concept «Kazakh image» in Musirepov's novel «Ulpan»..... 43

Kozhanuly, M. About onomastic names in kazakh oratorical words 48

Ospanuly, S., Myrzagaliev, K. Fine pieces of work of a beautiful soul 57

NATURAL SCIENCES

Abdulin J.K., Tastanov M.G. The role of the student's independent work in the process of studying at the university 62

Zhakyp A.A., Kabden K.Zh., Nurmukhanbetova N.N., Sergazina S.M., Ostretsova I.B. Improving professional competence within the framework of the use of the «case-study» method in chemistry lessons in secondary schools 66

Zhappasova K.A., Tastanov M.G. Methods of using electronic educational resources..... 74

Kazieva G.N., Tastanov M.G. Directions of development of teaching methods and a practical approach to teaching a physics lesson..... 79

Ormanova G.K., Oraz A. D. The role of innovative methods in attracting students to research activities in teaching «Nuclear physics» in secondary school 85

SOCIAL SCIENCES

Yesionova, A.N. Organization of student research activities through the stem education system 89

Zhigalova, N., Tsyganova, A.Y. Use of quest technology to explore the urban environment..... 94

Kalkashev, S.G., Abdimanapov, B.Sh., Ayapbekova, A.Y., Nurkhanov, M.A., Godeeva, Z.I. Difference of effective use of criteria-based systems of geography knowledge assessment..... 101

Koval, A., Bayandin, M.A. Frequency rate of occupational injuries and occupational injury insurance system in the Republic of Kazakhstan..... 110

OUR AUTHORS 123

INFORMATION FOR AUTHORS 132

Компьютерлік беттеу: С. Худякова

Компьютерная верстка: С. Худякова

Басуға 26.12.2023 ж. берілді.
Пішімі 60x84/8. Көлемі 11,0 б.т.
Тапсырыс № 015

Подписано в печать 26.12.2023 г.
Формат 60x84/8. Объем 11,0 п.л.
Заказ № 015

Ахмете Байтұрсынұлы атындағы
Қостанай өңірлік университетіндегі
редакциялық-баспа бөлімінде басылған
Қостанай қ., Байтұрсынов к., 47

Отпечатано в редакционно-издательском отделе
Костанайского регионального университета
имени Ахмет Байтұрсынұлы
г. Костанай, ул. Байтұрсынова, 47